ज्ञेया धर्म्मवतीमवेक्षां गुरोः सकाशात् प्राप्य विद्यां स-विद्यः। वैशम्पायन उवाच। गुरोः सकाशात् समवाप्य विद्यां भित्त्वा कुक्षिं निर्ज्जिचक्राम विप्रः। कचोऽभिरूपस्तत्क्षणं ब्राह्मणस्य शुक्रात्यये पौर्णमास्यामिवेन्दुः। दृष्ट्वा च तं पतितं ब्रह्मराशिमुत्थापयामास मृतं कचोऽपि। विद्यां सिद्धां तामवाप्याभिवाद्य कचस्ततस्तं गुरुमित्युवाच। यः श्रोत्रयोरमृतं स निषिञ्चेद्दयो मे नविद्यस्य यथा ममायम्। तं मन्येऽहं पितरं मातरञ्च तस्मै न द्रुह्येत् कृतमस्य जानन्। ऋतस्य दातारमनुत्तमस्य निधिं निधीनां चतुरन्वयानाम्। ये नाद्रियन्ते गुरुमर्च्चनीयं पापात्मानो"कांस्ते व्रजन्त्यप्रतिष्ठाः। वैशम्पायन उवाच। सुरापानाद्दानवानां प्राप्य विद्वान् संज्ञानाशं चैव महातिघोरम्। दृष्ट्वा कचञ्चापि तथाभिरूपं पीतं तथा सुरया मोहितेन। समन्युरुत्थाय महानुभावस्तदोशना विप्रहितं चिकीर्षुः। काव्यः स्वयं वाक्यमिदं जगाद सुरापानं प्रति वै जातमन्युः। यो ब्राह्मणोऽद्यप्रभृतीह कश्चिन्मोहात् सुरां पास्यति मन्दबुद्धिः। अपेतधर्म्मो ब्रह्महा चैव स स्यादस्मिंल्लोके गर्हितः स्यात् परे च। मया चेमां विप्रधर्म्मोक्तिसीमां मर्य्यादां वै स्थापितां सर्व्वलोके। सन्तो विप्राः शुश्रुवांसो गुरूणां देवा लोकास्तोपशृण्वन्तु सर्व्वे। इतीदमुक्त्वा स महानुभावस्तपोनिधीनां निधिरप्रमेयः। तान् दानवान् दैवविमूढबुद्धीनिदं समाहूय वचोऽभ्युवाच। आचक्षे वो, दानवा बालिशाः स्थ सिद्धः कचो वत्स्यति मत्सकाशे। सञ्जीवनीं प्राप्य विद्यां महार्थां तुल्यप्रभावो ब्राह्मणो ब्रह्मभूतः। वैशम्पायन उवाच। एतावदुक्त्वा वचनं विरराम स भार्गवः। दानवा विस्मयाविष्टाः प्रययुः स्वं निवेशनम्। गुरोरथ सकाशे तु दशवर्षशतानि सः। अनुज्ञातः कचो गन्तुमियेष त्रिदशालयम्।

वैशम्पायन उवाच। समाप्तव्रतं तन्तु विसृष्टं गुरुणा तदा। प्रस्थितं त्रिदशावासं देवयान्यब्रवीदिदम्। ऋषेरङ्गिरसः पौत्र! वृत्तेनाभिजनेन च। भ्राजसे विद्यया चैव तपसा च दमेन च। ऋषिर्यथाङ्गिरा मान्यः पितुर्ममं महायशाः। तथा मान्यश्च पूज्यश्च मम भूयो बृहस्पतिः। एवं ज्ञात्वा विजानीहि यदुब्रवीमि तपोधन!। व्रतस्थे नियमोपेते यथा वर्त्तास्यहं त्वयि। स समाप्तविद्यो मां भक्तां भजितुमर्हसि। गृहाण विधिवत् पाणिं मम मन्त्रपुरस्कृतम्। कच उवाच। पूज्यो मान्यश्च भगवान् यथा तव पिता मम। तथा त्वमनवद्याङ्गि! पूजनीयतरा मम। प्राणेभ्योऽपि प्रियतरा भार्गवस्य महात्मनः। त्वं भद्रे। धर्म्मतः पूज्या गुरुपुत्री सदा मम। यथा मम गुरुर्नित्यं मान्यःशुक्रः पिता तव। देवयानि! तथैव त्वं नैवं मां वक्तुमर्हसि। देवयान्युवाच। गुरुपुत्रस्य पुत्रो वै ननु त्वमपि मे पितुः। तस्मात् पूज्यश्च मान्यश्च ममापि त्वं द्विजोत्तम। असुरैर्हन्यमाने च कच! त्वयि पुनः पुनः। तदा प्रभृति या प्रीतिस्तां त्वमद्य स्मरस्व मे। सौहार्द्दे चानुरागे च वेत्थ मे भक्तिमुत्तमाम्। न मामर्हसि धर्मज्ञ। त्यक्तुं भक्तामनागसम्। कच उवाच। अनियोज्ये नियोगे मां नियुनक्षि शुभव्रते!। प्रसीद सुभ्रु! त्वं मह्यं गुरोर्गुरुतरा शुभे!। यत्रोषितं विशालाक्षि! त्वया चन्द्रनिभानने!। तत्राहमुषितो भद्रे! कुक्षौ काव्यस्य भाविनि!। भगिनी धर्मतो मे त्वं मैवं वोचः सुमध्यमे!। सुखमस्म्युषितो भद्रे न मन्युर्विद्यते मम। आपृच्छे त्वां गमिष्यामि शिवमाशंस मे पथि। अविरोधेन धर्मस्य स्मर्त्तव्योऽस्मि कथान्तरे। अप्रमत्तोत्थिता नित्यमाराधय गुरुं मम। देवयान्युवाच। यदि मां धर्मकामार्थे प्रत्याख्यास्यसि याचितः। ततः कच! न ते विद्या सिद्धिमेषा गमिष्यति। कच उवाच। गुरुपुत्रीति कृत्वाहं प्रत्याचक्षे न दोषतः। गुरुणा चाननुज्ञातः काममेवं शपस्व माम्। आर्षं धर्मं ब्रुवाणोऽहं देवयानि! यथा त्वया। शप्तो नार्होऽस्मि शापस्य कामतोऽद्य न धर्मतः। तस्माद्भवत्या यः कामो न तथा स भविष्यति। ऋषिपुत्रो न ते कश्चिज्जातु पाणिं ग्रहीष्यति। फलिष्यति न ते विद्या यत्त्वं मामात्थ तत्तथा। अध्यापयिष्यामि तु यं तस्य विद्या फलिष्यति। वैशम्पायन उवाच। एवमुक्त्वा द्विजश्रेष्ठो देवयानीं कचस्तदा। त्रिदशेशालयं शीघ्रं जगाम द्विजसत्तमः"।

कचग्रह पु० कचानां ग्रहोयत्र। केशाकर्षणेन धर्षणे "शापयन्त्रितपौलस्त्यबलात्कारकचग्रहैः" "अङ्गसीत रुरुधुः कचग्रहैः" रघुः। [हृदस्थाने त्रिका०।

कचङ्गन न० कच–दीप्तौ अच् कर्म्म० शकन्ध्वा०। करभूत्य

कचङ्गल पु० कच–बा० अङ्गलच्। समुद्रे त्रिका०।

कचप न० कच–कपन्। शाकपत्रे उज्ज्वलदत्तः।

कचपक्ष पु० कचानां समूहः कच+पक्ष। केशसमूहे अमरः एवं केशपक्षादयोऽप्यत्र।

कचपाश पु०कचानां समूहः कच+पाशप्। केशसमूहे अमर